

őket, a tíz regény címe értelmes mondatot ad, amelyről kiderül a végén, hogy egy ismeretlen regény első bekezdése. S hogy ne csupán egy elmélet igazolásának tűnjön a tíz regénykezdet, Calvino közbülső fejezeteket is beiktat, amelyek egy izgalmas történet keretében elmondják, miért marad abba a regény: mert az egész hátralévő részt ugyanannak az ívnek a példányaiból kötötték össze; mert az íveknek csupán egyik oldalára nyomtattak szöveget; mert az író elhunyt, és torzóban maradt; mert a folytatás a kiadóban elkallódott; mert betiltják a könyvet; mert elkobozzák a kéziratot stb. Telegdi Polgár István, a fordító így értelmezi a regény metaforáját: „A mai író egy atomjaira szétfröccsent időben él, így csak töredékeket írhat, befejezetlen történeteket.”

Calvino formabontó regényében minden pontosan a helyén van, sohasem hagyja bizonytalanságban az olvasót, mindent pontosan megindokol, egyetlen szílat sem hagy elvarratlanul. Gondossága néhol a túllírt-sághoz vezet. Pl. az olvasó a könyv végéig bizonyára magától is rájön arra, hogy a fejezetcímek összeolvasása értelmes mondatot ad, feleslegesnek tűnik ezt a tizenegyedik fejezetben külön az olvasó szájába rágni, avagy dicsérni az alkotói leleményességet. Ugyanilyen felesleges a nyolcadik fejezetben újra összefoglalni a könyv alkotói koncepcióját: „Az az ötletem támadt, hogy írok egy regényt, ami csupán regénykezdetekből áll. Egy Olvasó lehetne a főszereplője, akinek olvasmánya minduntalan félbeszakad.” Calvino a hihetőséget kockáztatja azzal, hogy túl gyakran szerepelteti a „véletlent”. Így műve végén erőtlennek bizonyul az a csattanó, hogy a főhős, az Olvasó utolsó lehetőségként a könyvtárba megy, ám a tíz közül egyetlen könyv sem hozzáférhető — ez ezért, az amazért.

KONTRA Ferenc

S Z Í N H Á Z

KIRÁNDULÁS A MÚLTBA

Nem kis dolog a siker olyan színpadon, amelyet évente legfeljebb egyszer tákolnak össze, és nem kis dilemmák merülnek fel, amikor a közönséget és a körülményeket szem előtt tartva olyan szempontoknak

Tone Partljić: Apám, a szocialista kulák (falusi tragikomédia)

Fordította: Garai László

Rendező: Kovács Frigyes

Dramaturg és a rendező asszisztense: Csipak Angéla

Szereplők:

Kis József: Soltis Lajos; Kis Mária: Abraham Irén; Olga: Faragó Edit; Őcsi: Magyar Attila; Pap: Búbos András; Plébános Róza: Szirácki Katalin; Medve: Földi László; Tanítónő: Kovács Erika; Frányó: Törköly Levente; Rendőr: Bakota Árpád; Járási elvtárs: Banka János; elnök: Arcson Raffael;

kell alávetni a darabokat, mint a közérthetőség, az intellektualitás kerü-
lése, a látványosság, a falusi jelleg, és nem utolsósorban a kalapozás,
amely egyenes arányban áll a „jó szórakozással”.

Az idei — többnyire egyöntetűen dicsérettel — méltatásokat, ismertető-
ket olvasva megállapíthatjuk, hogy igazuk van azoknak, akik színház-
hoz nem szokott közönségnek könnyű, régi komédiázáshoz hasonló da-
rabot adnak elő; igazuk van azoknak is, akik azt mondják, hogy a
köszínházi kritika csődöt mond esztétikájával a tízezres falusi tömeg
előtt, s hogy nem intellektuális nézőknek intellektuális darabot játszani
szintiszta kudarc.

Ilyen elméletek szemszögéből nyilvánvalóak az idei siker tényezői,
közülük elsősorban a népszerű, divatos lett téma, a földreform és a
Tájékoztató Iroda korszaka, amely rendkívül hálásnak mutatkozik: al-
kalomnak és szándéknak megfelelően forgatható komédiának és tragé-
diának egyaránt. Hogy a kész vázból milyen mű kerekedik, a „töltés-
től” függ. Tone Partljič darabja a lélektani ábrázolásnak köszönhetően
elkerülte a sematizmusba gyakran fulladó politikai, társadalmi drámák
sorsát, azt azonban már nem, hogy jótékony kezek átszabják, tömeg-
ízléshez igazítsák, mint amikor írástudatlan kezébe képregényt adunk
ahelyett, hogy megtanítanánk olvasni. A kurtításnak több, egyszerre
hasznos és káros következménye van. A „falusi tragédia”, amelyet ilyen
formájában alig lehet Partljičnak tulajdonítani, komikus elemek tárházá-
vá vált, múzeumi szereplők, kellékek túltelített halmaza lett. Komi-
kumának forrása az egymással szöges ellentétben álló elempárok, a tiszta
képletű, hagyományos vígjátéki helyzetek, amelyek között vannak fino-
mabb — a régi, az új, sőt napjaink rendjére egyaránt vonatkozó —
célzások, de sokkal több a banális, olcsó fogás, hatásvadászó elem: a
férjét váró asszonynak udvarló rokon, a háborúból hazatérő férjnek és
feleségének éjszakai jelenete, a Szűz Mária-kép alatti transzparenszek, a
W.C., a siránkozó pap, a fenekét riszáló papné stb.

De a sok bohózzati közhelynél nagyobb hiba, hogy a darab első felé-
nek derűs összhangját, a már-már bohóckodássá fajuló játékot előkészü-
letlenül szeli ketté a második rész komor, kedélyt lohasztó hangulata.
Az előadás fogyatékosága ez a hirtelen váltás, de legalább igazolja a
„tragikomédia” megjelölést — még ha kissé furcsa módon is teszi. A
háborút harc nélkül megúszó Kis József hazatértével előállt szituációk
nevetésre ingerlő sora megszakad a vallatással, a néző itt jön rá, hogy
tulajdonképpen végig önmagán nevetett. Kis József könnyei ezért tud-
nak fokozott hatást kiváltani, amelybe némi szégyenkezés is vegyül a
korábbi jókedvért. A járási elvtárs kérdései, Kis József utolsó mondata
— Nem igazságos, hogy hülyének kő tetetnünk magunkat akkó, hogy
békin hagyjanak — mutatja meg, hogy milyen hangnemben kellett
volna játszani a darabot.

A szereplők közül Soltis Lajos az egyetlen, aki a rendező és a dra-

maturg ellenében felnőttként, bírálatra, ítéletre is képes hozzáértőként kezelte a közönséget, aki nem missziós, művészetből morzsát hintő szerepben tetszelgett önmaga és a vendégek előtt. A szöveghúzás ugyanis egy harmadik dologra, arra a tévhitre is rámutat, hogy a múlt századi vándorszínház külső utánzása okvetlenül megköveteli a repertoár és a játéktílus visszavetítését. Nem veszi figyelembe, hogy száz év alatt fejlődött a közönség, még a falusi és tanyasi is. S ha nem, akkor végső ideje, hogy ne átköltésekkel, olyan egyébként is közérthető darabok falura alkalmazásával igyekezzen ízlést és igényt alakítani, mint az *Apám, a szocialista kulák*, vagy korábban a *Falstaff* és a *Csámpáskirálynő*. Az ilyen előadásokon nevelkedett közönség természetesen élvezi a pergő jeleneteket, de főleg azt, hogy „mi mindent meg szabad má mondani”. A politikai szabadszájúsággal való kacérkodás azonban nem pótolhatja a színvonalat még a Tanyaszínházban sem. Talán nem lett volna unalmas vagy kevésbé „realista” a darab akkor sem, ha megmarad egy-két, a lélektani mozzanatokat kiemelő jelenet.

Hogy Soltisnak van igaza, és a közönség valóban képes a bírálatra, hogy van egyfajta természetes kritikai érzéke, azt az itt-ott felhangzó megjegyzések bizonyítják. A játék hűen követte a falusi nép közmondásokkal, ötletes fordulatokkal, vaskos káromkodásokkal ékes nyelvét, a beszéd realizmusától azonban elmaradt a színészek alakítása. „Ez se látott még papot!” — mondta valaki a hátunk mögött, amikor Búbos András kissé esetlenül igyekezett a papok vélt, álnyájas mozdulatait és hangját eltalálni. Bakota Árpádot csinos külsője védte meg a rosszálló kijelentésektől, de lapos és sablonos volt a járási elvtárs és az elnök is. Kovács Erika tanítónője túl merev, Szirácki Katalin Plébános Rózája pedig a népszínművek tipikus túljátszó alakja. Magyar Attila és Faragó Edit kettőse megnyerte ugyan a nézők tetszését, de magához igazította az egész színészgárdát, letérítve a játékot a bohózat felé.

Sokféle elem, tarka stílus egyvelege tehát az idej tanyaszínházi előadás. Célját: a szórakoztatást és a szórakozást mégis elérte. S a színültig telt kalapok valószínűleg hosszú időre megszabják a kavillói bemutatók jellegét. Észak-Bácska a múltba való romantikus kiruccanások színhelye marad, ha a Tanyaszínház lemond igazi rendeltetéséről: a művészettel és a művészetre való „nevelésről”.

FEHÉR Katalin